

léke felsorolta a budapesti gyűjtőközpontokat, valamint a vidéki „evakuálási központokat”, azaz koncentrációs táborokat.

A memorandum szerint a budapesti zsidókat nyolc stratégiai helyen kell összegyűjteni és nem sokkal később átvinni az Alsónémedi, Gyálpusztá, Maglód, Üllő, Dunaharaszti és Tura közelében lévő táborokba.¹⁹² Grell biztosította fölötteseit, hogy a művelet aznap már meg is kezdődött meghatározatlan számú zsidó teherautón történő elszállításával. Úgy becsülte, naponta 250-350 zsidót visznek majd el.¹⁹³ A Ferenczyvel tartott szeptember 30-i megbeszéléséről szóló jelentésében Grell valamivel borúlátóbbnak tűnt. Iránymutatást kért, mert az volt a benyomása, Ferenczy ürügyet keres, hogy elhalassza az ígért deportálásokat. Grell nyilván tévesen értelmezte Ferenczy szándékait, melyek alapján véve meggyeztek az övéivel. Jóllehet Ferenczy először valóban panaszkodott, hogy képtelen megkezdeni a budapesti zsidók kitelepítését, mert a turai táborát átvette egy Wehrmacht-egység, egy héttel később, október 7-én azt javasolta, hogy a zsidókat inkább a varsóihoz hasonló gettóban helyezék el.¹⁹⁴

Grell különféle memorandumait Veeseenmayer október 10-én juttatta el a német külügyminisztériumhoz egy kísérőlevéllel, melyben arról panaszkodott, hogy a magyar hatóságok által adott különböző biztosítékok ellenére „egyetlen kerületet sem tisztítottak meg tisztességesen a zsidóktól”. Megjegyezte, hogy legalábbis el lehetett volna kezdeni a zsidók Budapestről történő evakuálását, „ha nagyobb energia és kevesebb humanitárius megfontolás... érvényesül”. Veeseenmayer javasolta, hogy a német magatartást változtassák meg, és kezdeményezzenek új intézkedéseket, „hogy maguknak a német csapatoknak a segítségével vagy a magyar kormányra gyakorolt nyomás révén végrehajtsák a megmaradt zsidók evakuálása Magyarországról vagy Budapestről”¹⁹⁵. Horst Wagner, az *Inland II.* osztály vezetője azzal továbbította Veeseenmayer üzeneteit Ribbentropnak, hogy a magyarok azért vonakodnak végrehajtani a zsidóellenes programot, mert szeretnének „alibit biztosítani maguknak... jövőbeli eshetőségekre”. Wagner úgy vélte, a zsidókérdés megoldása Magyarországon SS-csapatok bevetését igényli, és azt kérdezte, nem kellene-e Himmlerrel konzultálni ebben az ügyben.¹⁹⁶

A németek bosszúság és csalódottak voltak, amiért nem sikerült tökéletesen végrehajtaniuk a végleges megoldást, de legalább ugyanannyira dühösek is a magyarok szinte nyílt próbálkozásai miatt, hogy kievickéljenek a háborúból. Pontosán tájékozódtak a kormányzó elnökletével e kérdésről folytatott összes tanácskozásról¹⁹⁷ és a minisztertanács erre vonatkozó összes döntéséről. A magyarok a nyár közepén kezdték fontolgatni, hogy mentik, ami menthető, amikor végleg meggyőződtek róla, hogy a